

विहादी गाउँपालिका
स्थानीय राजपत्र

खण्ड ५

संख्या ३

मिति २०७८।०३।२५

भाग १

विहादी गाउँपालिका
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

संवत् २०७८ सालको ऐन नं. ३

विहादी गाउँपालिकाको स्थानीय शिक्षा ऐन, २०७८

पारित मिति : २०७८।०३।१०

शिक्षा सम्बन्धि विविध कार्यहरू सञ्चालन गर्न संघीय कानून बाहेक थप कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२१ को उपधारा (१) बमोजिम विहादी गाउँसभाले यो ऐन बनाई विहादी गाउँपालिकाको स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धि कार्यविधि, २०७५ बमोजिम सर्वसाधारणको जानकारीको लागि यो ऐन प्रकाशन गरिएको छ ।

विहादी गाउँपालिकाको स्थानीय शिक्षा ऐन, २०७८
विहादी गाउँपालिका, विहादी, पर्वत

प्रस्तावना :

नेपालको संविधान २०७२ को धारा २२६ (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी संविधानका शिक्षा सम्बन्धी प्रावधानहरू मध्ये अनुसूची ८ को क्रम संख्या ८ बमोजिम यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र स्थापना हुने तथा स्थापना भई सञ्चालन भइरहेका तथा अब स्थापना हुने विद्यालयहरूको व्यवस्थापनमा सुधार गर्दै गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षाको विकास गर्न र आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापनका साथै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४को दफा ११.२.(ज) ले शिक्षा सम्बन्धी व्याख्या गरिएका अधिकारहरूको कार्यान्वयन समेत गर्न वाञ्छनिय भएकोले विहादी गाउँ सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- (१) यस ऐनको नाम “विहादी गाउँपालिकाको स्थानीय शिक्षा ऐन, २०७८” रहेको छ ।
- (२) यो ऐन विहादी गाउँपालिका क्षेत्रभरका विद्यालयहरूमा लागु हुनेछ ।
- (३) यो ऐन स्थानीय राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको क्षेत्रमा तोकीएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा :

- (क) “ऐन” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको शिक्षा ऐनलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ख) “संघीय शिक्षा ऐन” भन्नाले संघीय संसदले बनाएको शिक्षा ऐनलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ग) “प्रदेश शिक्षा ऐन” भन्नाले गण्डकी प्रदेशको संसदले बनाएको शिक्षा ऐनलाई सम्झनुपर्छ ।
- (घ) “गाउँपालिका” भन्नाले विहादी गाउँपालिकालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ङ) “कार्यपालिका” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको कार्यपालिकालाई सम्झनुपर्छ ।
- (च) “अध्यक्ष” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको अध्यक्षलाई सम्झनुपर्छ ।
- (छ) “उपाध्यक्ष” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको उपाध्यक्षलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज) “गाउँ सभा” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको गाउँ सभा सम्झनुपर्छ ।
- (झ) “कार्यपालिका सदस्य” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको कार्यपालिका सदस्यलाई सम्झनुपर्छ । सो शब्दले पालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्ष समेतलाई जनाउँछ ।
- (ञ) “सभा सदस्य” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको गाउँ सभा सदस्य सम्झनुपर्छ । सो शब्दले पालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष र कार्यपालिका सदस्य समेतलाई जनाउँछ ।
- (ट) “वडा समिति” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको वडा समितिहरू सम्झनुपर्छ ।
- (ठ) “वडा अध्यक्ष” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको वडा अध्यक्ष सम्झनुपर्छ ।
- (ड) “वडा सचिव” भन्नाले विहादी गाउँपालिकाको वडा कार्यालयको प्रशासकीय प्रमुखको रूपमा कामकाज गर्न तोकिएको वडा सचिव/कर्मचारी सम्झनुपर्छ ।
- (ढ) “विद्यालय शिक्षा” भन्नाले आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा सम्झनुपर्छ ।

- (ण) “प्रारम्भिक बाल शिक्षा” भन्नाले चार वर्ष उमेर पुरा गरेका बालबालिकाका लाई दिइने एक वर्षको प्रारम्भिक बाल शिक्षालाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले नर्सरी, के.जी.र मन्टेस्वरी शिक्षालाई समेत सम्झनुपर्छ ।
- (त) “आधारभूत शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बालशिक्षादेखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (थ) “माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा नौदेखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (द) “अनौपचारिक शिक्षा” भन्नाले विद्यालयमा भर्ना भई शिक्षा हासिल गर्न नसक्ने व्यक्तिलाई दिइने शिक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (ध) “दुर शिक्षा” भन्नाले पत्राचार, श्रव्य, दृश्य वा अन्य सञ्चारमाध्यमबाट दिइने शिक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (न) “खुला शिक्षा” भन्नाले शिक्षाको अवसर खुला गराई आफना चाहना आवश्यकता र समयलाई आफना अनकूलताको आधारमा दिइने औपचारिक शिक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (प) “विशेष शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहीन, बहिरा, अटिज्म, बौद्धिक अपाङ्गता, सुस्त श्रवण वा अति अशक्त शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई छुट्टै समूहमा राखी विशेष प्रकार र निश्चित माध्यमबाट दिइने शिक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (फ) “समावेशी शिक्षा” भन्नाले देहायको शिक्षा सम्झनु पर्छ,
- (१) दृष्टिविहीन , न्यून दृष्टियुक्त, बहिरा, सुस्तश्रवण, अटिज्म, बौद्धिक, शारीरिक वा अन्य अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई नियमित शैक्षिक पद्धतिको अधीनमा रही दिइने शिक्षा,
- (२) सामाजिक, आर्थिक वा भौगोलिक कारणबाट पछाडि पारिएका व्यक्तिलाई विभेदरहित वातावरणमा दिइने शिक्षा ।
- (ब) “प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा” भन्नाले प्राविधिक ज्ञान सिप तथा विषयबस्तु सिकाइको व्यवस्था गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्न कक्षा नौदेखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षालाई सम्झनुपर्छ ।
- (भ) “विद्यालय” भन्नाले सामुदायिक विद्यालय वा संस्थागत विद्यालय सम्झनुपर्छ ।
- (म) “सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाबाट नियमित रूपमा अनुदान पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्झनुपर्छ ।
- (य) “संस्थागत विद्यालय” भन्नाले सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान नपाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्झनुपर्छ ।
- (र) “प्रारम्भिक बाल शिक्षा केन्द्र” भन्नाले खण्ड (ण) बमोजिमको शिक्षा दिन खोलिएको प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र, नर्सरी, केजी, मन्टेस्वरी आदि सम्झनुपर्छ ।
- (ल) “आधारभूत विद्यालय” भन्नाले खण्ड (त) बमोजिमको शिक्षा दिइने विद्यालय सम्झनुपर्छ ।
- (व) “माध्यमिक विद्यालय” भन्नाले खण्ड (थ) र (त) वा खण्ड (थ) बमोजिमको शिक्षा दिइने विद्यालय सम्झनुपर्छ ।
- (श) “धार्मिक प्रकृतिका विद्यालय” भन्नाले परम्परागत रूपमा चलिआएका गुम्बा, गुरुकुल, आश्रम, मदरसा जस्ता धार्मिक विद्यालयहरूलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ष) “आवासीय विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाबाट आवासीय विद्यालयको रूपमा अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त गरेको विद्यालयलाई सम्झनुपर्छ ।
- (स) “शिक्षक सेवा आयोग” भन्नाले संघीय कानून वा प्रदेश कानून बमोजिम गठन भएको शिक्षक तथा कर्मचारी हरूको नियुक्ती, बढुवा आदि सिफारिश गर्ने आयोग सम्झनुपर्छ ।

- (ह) “पाठ्यक्रम विकास केन्द्र” भन्नाले संघीय ऐन बमोजिम पाठ्यक्रम निर्माणको लागि जिम्मेवार निकायलाई सम्झनुपर्छ ।
- (क्ष) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनुपर्छ ।
- (त्र) “शिक्षा प्रमुख” भन्नाले गाउँपालिकाको शिक्षा शाखाको प्रमुख वा सो काम गर्न तोकिएको कर्मचारीलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ) “निरीक्षक” भन्नाले विद्यालय निरीक्षण गर्न तोकिएको अधिकृत कर्मचारीलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१) “प्रधानाध्यापक” भन्नाले विद्यालयको प्रशासनिक प्रमुखको रूपमा नियमानुसार नियुक्ति भएको विद्यालयको प्रधानाध्यापकलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ२) “शिक्षक” भन्नाले विद्यालयको अध्यापक सम्झनुपर्छ र सो शब्दले प्रधानाध्यापक समेतलाई जनाउँछ ।
- (ज्ञ३) “अभिभावक” भन्नाले विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीको अभिभावक भनी विद्यालयको अभिलेखमा जनिएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ र सो शब्दले विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन प्रयोजनका लागि विद्यार्थीको बाबु आमा, बाजे वा बजै र त्यस्तो अभिभावक नभएका विद्यार्थीको हकमा संरक्षकत्व प्रदान गर्ने व्यक्तिलाई जनाउँछ ।
- (ज्ञ४) “कर्मचारी” भन्नाले सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका अन्य कर्मचारीलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ५) “माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा” भन्नाले माध्यमिक तह कक्षा बाहको अन्त्यमा हुने परीक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ६) “आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा” भन्नाले आधारभूत तह कक्षा आठको अन्त्यमा हुने परीक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ७) “माध्यमिक शिक्षा परीक्षा भन्नाले ” कक्षा दशको अन्त्यमा हुने माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ८) “अनुमति” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले स्थायी स्वीकृति वा सहायता प्रदान गरी नसकेको कुनै तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिइएको अस्थायी स्वीकृतिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ९) “स्वीकृति” भन्नाले तोकिए बमोजिमको शर्त पुरा गरेको विद्यालयलाई नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१०) “शैक्षिक गुठी” भन्नाले विद्यालय सञ्चालन गर्नको लागि कुनै व्यक्ति वा समूहले नाफा नलिने उद्देश्यले स्थापना गरेको सार्वजनिक वा निजी गुठी सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ११) “शैक्षिक सत्र” भन्नाले विद्यालयमा अध्ययन अध्यापन गराइने वार्षिक अवधि सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१२) “शिक्षा समिति” भन्नाले यसै ऐन बमोजिम गठन भएको गाउँ शिक्षा समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१३) “परीक्षा समिति” भन्नाले आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१४) “व्यवस्थापन समिति” भन्नाले यसै ऐन बमोजिम गठन भएको विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१५) “शुल्क” भन्नाले विद्यालयले तोकिए बमोजिम विद्यार्थीसँग लिन पाउने शुल्क सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१६) “शिक्षा शाखा” भन्नाले गाउँपालिकामा रहेको शिक्षा हेर्ने शाखालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज्ञ१७) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, निर्देशिका, ऐन वा मापदण्डमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनुपर्छ ।

३.विद्यालय खोलन अनुमति लिनु पर्ने:

- (१) गाउँपालिका बाहेक अन्य कुनै नेपाली नागरिक, समुदाय वा संस्थाले सामुदायिक विद्यालय वा शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय खोलन चाहेमा, वा खोलिएका विद्यालयमा कक्षा थप र तह थप गर्न चाहेमा सम्बन्धित वडा समितिको सिफारिस सहित तोकिएको अधिकारी समक्ष हरेक पौष मसान्त भित्र गाउँपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ । त्यसरी निवेदन दिँदा संस्थागत विद्यालय खोलन चाहनेले सो विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठी वा निजी गुठी कुन रूपमा सञ्चालन गर्ने हो, सो व्यहोरा समेत निवेदनमा उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेमा गाउँपालिका वा तोकिएको अधिकारीले सो निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ गर्ने, गराउनेछ र जाँचबुझ गर्दा विद्यालय खोलने अनुमति दिन मनासिव देखिएमा गाउँ शिक्षा समितिको निर्णयमा तोकिएको शर्त पालना/बन्देज गर्ने गरी अनुमति दिनेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम अनुमति लिई सञ्चालन रहेको विद्यालयले तोकिएको शर्त पालना/बन्देज तथा पुरा गरेमा गाउँ कार्यपालिकाले स्वीकृति प्रदान गर्न सक्नेछ ।
- (४) यो दफा प्रारम्भ हुँदाका बखत कम्पनीको रूपमा सञ्चालनमा रहेका विद्यालयले चाहेमा कम्पनी खारेज गरी शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्न गाउँपालिका समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम निवेदन परेमा निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ गर्दा विद्यालयको माग मनासिव देखिएमा माग बमोजिम गाउँ शिक्षा समितिले विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।
- (६) उपदफा (२) वा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका विद्यालयलाई सार्वजनिक शैक्षिक गुठी वा निजी गुठीको रूपमा सञ्चालन गर्न अनुमति दिइने छैन ।
 - (क) सरकारी वा सार्वजनिक भवनमा सञ्चालन भएको विद्यालय,
 - (ख) सरकारी वा सार्वजनिक जग्गामा भवन बनाई सञ्चालन भएको विद्यालय,
 - (ग) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले विद्यालयको नाममा भवन वा जग्गा दान दातव्य दिएकोमा सो भवनमा वा त्यस्तो जग्गामा भवन बनाई सञ्चालन भएको विद्यालय,
- (७) यस ऐन वा अन्य प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सार्वजनिक शैक्षिक गुठी र निजी गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्नेछ,
 - (क) शैक्षिक गुठी सञ्चालन गर्ने गुठी सञ्चालक (ट्रष्टी) सङ्गठित संस्थाको रूपमा हुनुपर्ने,
 - (ख) शैक्षिक गुठी सञ्चालन गर्दा ट्रष्टीमा सार्वजनिक गुठी भए कम्तिमा पाँचजना र निजी गुठी भए कम्तिमा तिनजना सदस्य हुनुपर्ने,
 - (ग) शैक्षिक गुठीको आय व्ययको लेखा तोकिए बमोजिम खडा गरी मान्यता प्राप्त लेखा परीक्षकबाट लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने,
 - (घ) शैक्षिक गुठीको तत्काल कायम रहेका ट्रष्टीले आफ्ना जीवनकालमै वा शेषपछि गुठीयारको रूपमा कामगर्ने आफ्ना उत्तराधिकारी तोक्नसक्ने तर, सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको हकमा त्यस्तो उत्तराधिकारी तोक्दा नगरपालिकाको स्वीकृत लिनुपर्ने ।
- (८) कुनै सामाजिक, परोपकारी वा कल्याणकारी संस्थाले कुनै मुनाफा नलिने उद्देश्य राखी गुरुकुल, मदरसा, गुम्बा समेतका विद्यालय सञ्चालन गर्न चाहेमा सार्वजनिक शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

- (९) मातृभाषामा शिक्षा दिने विद्यालयको अनुमति सम्बन्धी व्यवस्था उपदफा (१) र (२) बमोजिम नै हुनेछ ।
- (१०) माथिल्ला उपदफाहरूमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि विदेशी शिक्षण संस्थासँग सम्बन्धन गर्ने गरि अरुलाई पनि विद्यालय खोल्न अनुमति वा स्विकृति दिइने छैन ।
- (११) प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरू यसै ऐन बमोजिम स्थापना भएको मानिनेछ ।
- (१२) उपदफा १० बमोजिम अनुमति वा स्वीकृत प्राप्त विद्यालयले पालना गर्नुपर्ने शर्त तथा अन्य व्यवस्था गाउँ शिक्षा समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।

४. माध्यमिक शिक्षाको प्रकार

- (१) माध्यमिक शिक्षा देहायको प्रकारका हुनेछन्,
- (क) साधारण माध्यमिक शिक्षा,
- (ख) संस्कृत माध्यमिक शिक्षा,
- (ग) प्राविधिक तथा व्यवसायिक माध्यमिक शिक्षा ।

५. विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दुर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था

- (१) गाउँ पालिकाले आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी कुनै सामुदायिक विद्यालयमा विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, दुर तथा खुला शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा प्राविधिक एवम व्यवसायिक तालिम सञ्चालनको व्यवस्था गर्न सक्नेछ । श

६. शिक्षाको माध्यम

- (१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा वा अंग्रेजी भाषा वा दुवै भाषा हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा शिक्षाको माध्यम देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- (क) आधारभूत तहको प्रारम्भिक बाल शिक्षा देखि कक्षा ५ सम्म विद्यार्थीको मातृभाषामा शिक्षा दिन सकिनेछ ।
- (ख) भाषा विषयमा अध्यापन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुनेछ ।
- (ग) अनिवार्य अंग्रेजी विषय अध्यापन गराउँदा माध्यम अंग्रेजी भाषा नै हुनु पर्नेछ ।
- (घ) गैर नेपाली नागरिकले नेपालको विद्यालयमा अध्ययन गर्दा अनिवार्य नेपाली भाषाको सट्टा अन्य कुनै भाषाको विषय अध्ययन गर्न सक्नेछ ।

७. विद्यालयको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्री

- (१) विद्यालयले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक र सन्दर्भ सामग्री लागु गर्नु पर्नेछ ।
- (२) पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

८. परीक्षा सञ्चालन र व्यवस्थापन

(१) माध्यमिक शिक्षाको कक्षा दश र माध्यमिक तहको अन्त्यमा हुने परीक्षाको सञ्चालन संघीय शिक्षा ऐन बमोजिम हुनेछ ।

(२) आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा गाउँपालिकाले सञ्चालन गर्नेछ ।

(३) आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षा समिति देहाय बमोजिम गठन हुनेछ ।

(क) शिक्षा शाखा प्रमुख

–अध्यक्ष

(ख) गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरूको प्रतिनिधित्व हुनेगरी कम्तिमा एकजना महिला सहित

गाउँ शिक्षा समितिबाट मनोनित गरेका दुईजना

–सदस्य

(ग) गाउँपालिका भित्रका संस्थागत विद्यालयका शिक्षकहरूको प्रतिनिधित्व हुनेगरी गाउँ शिक्षा समितिबाट मनोनित

गरेका एक जना

–सदस्य

(घ) शिक्षा शाखा प्रमुखले तोकेको कर्मचारी

–सदस्य सचिव

(४) समितिको मनोनित सदस्यको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ ।

(५) परीक्षा समितिले सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञ वा आवश्यक पदाधिकारीहरूलाई परीक्षा समितिको बैठकमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(६) परीक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो परीक्षा समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(७) परीक्षा समितिको सचिवालय गाउँपालिकाको शिक्षा शाखामा रहनेछ । परीक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कागजात सुरक्षित रूपमा राख्नु पर्नेछ ।

(८) आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षा समितिको काम, कर्तव्य तथा अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९. गाउँ शिक्षा समिति

(१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालयको व्यवस्थापन, रेखदेख र समन्वय गर्ने कामको लागि देहाय बमोजिमको गाउँ शिक्षा समिति रहनेछ ।

(क) गाउँकार्यपालिका अध्यक्ष वा सो काम गर्न तोकिएको व्यक्ति

–अध्यक्ष

(ख) गाउँकार्यपालिकाले तोकेको गाउँपालिका सदस्यहरू मध्येबाट कम्तिमा एक जना महिला सहित २ जना

–सदस्य

(ग) गाउँ कार्यपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

–सदस्य

(घ) सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी समितिले तोकेको एक जना

प्रधानाध्यापक

–सदस्य

(ङ) संस्थागत विद्यालयहरूको प्रतिनिधिमूलक संस्था मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी गाउँपालिका अध्यक्षले

तोकेको प्रतिनिधि एक जना

–सदस्य

(च) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरू मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी गाउँपालिका अध्यक्षले

तोकेको प्रतिनिधि एक जना

–सदस्य

(छ) स्थानीय समाजसेवी वा शिक्षा प्रेमीहरू मध्येबाट गाउँ शिक्षा समितिबाट मनोनित एक जना दलित र २ जना महिला

सहित ३ जना

- सदस्य

(ज) शिक्षा शाखा प्रमुख

–सदस्य सचिव

- (२) उपदफा १ बमोजिमका मनोनित सदस्यको पदावधि २ वर्षको हुनेछ, मनोनित सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा मनोनयन गर्ने पदाधिकारी वा निकायले निजलाई जुनसुकै बखत हटाउन सक्नेछ तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि निजलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकावाट बञ्चित गरिने छैन ।
- (३) गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू र नेपाल शिक्षक महासंघको प्रतिनिधिलाई पर्यवेक्षक, र पालिकाका शाखागत कर्मचारीहरूलाई आमन्त्रीत सदस्यको रूपमा उपदफा १ बमोजिमको समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।
- (४) गाउँ शिक्षा समितिले पुर्णता नपाएको कारणले समितिले गर्ने निर्णय तथा तोकिए बमोजिमका कार्यहरू गर्न, गराउन बाधा परेको मानिने छैन ।
- (५) शिक्षा समितिको बैठक भत्ता विहादी गाउँपालिकाको प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।
- (६) शिक्षा समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार वस्नेछ ।

१०. गाउँ शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (१) प्रचलित कानुन बमोजिम अन्यत्र लेखिएका काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त गाउँ शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- (क) आफ्नो क्षेत्र भित्रको शैक्षिक योजना तयार गर्ने,
- (ख) आफ्नो क्षेत्रभित्र विद्यालय सञ्चालनका लागि आएका निवेदन उपर आवश्यक छानविन गरी अनुमति प्रदान गर्ने,
- (ग) आफ्नो क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने विद्यालय तहको परीक्षालाई मर्यादित र व्यवस्थित बनाउन सहयोग गर्ने,
- (घ) शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्ने, सूचक विकास गर्ने र प्रगति मूल्याङ्कन गर्ने,
- (ङ) विद्यालय शिक्षाको सामाजिक परीक्षण गर्ने,
- (च) विद्यालयको आय व्ययको अन्तिम लेखा परीक्षणको लागि रजिष्टर्ड लेखापरीक्षकको सूची प्रकाशन गर्ने । रजिष्टर्ड लेखा परीक्षकबाट विद्यालयको लेखा परीक्षण गराउने र पारिश्रमिक तोक्ने,
- (छ) शैक्षिक गुठीसँग गर्ने सम्झौताका सर्तहरू निर्धारण गर्ने,
- (ज) बालबालिकालाई आधारभूत शिक्षासम्मको अध्ययन अनिवार्य रूपमा गराउन अभिभावकलाई जानकारी गराउने तथा त्यसका लागि प्रोत्साहन गर्ने,
- (झ) विद्यालयमा भर्ना भएका वा नभएका बालबालिका लगायत अन्य व्यक्तिको उमेर, जात, लिङ्ग समेतको आधारमा विवरण बनाई अद्यावधिक गराई राख्ने,
- (ञ) विद्यालयको शैक्षिक योजना सम्बन्धी अभिलेख अद्यावधिक गराई राख्ने तथा त्यस्तो योजनाको अनुगमन गरी सम्बन्धित निकायमा सुझाव पठाउने,
- (ट) व्यवस्थापन समितिलाई स्थानीय स्रोत, साधनको पहिचान र परिचालनमा सहयोग पुर्याउने तथा विद्यालयलाई प्राप्त स्रोतको बाँडफाँड गर्ने,
- (ठ) गरीबीको रेखामुनि रहेका परिवारको लगत राखी त्यस्ता परिवारका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता गराउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- (ड) व्यवस्थापन समितिको कार्यमा समन्वय गर्ने तथा शिक्षाको गुणात्मक विकासको लागि विद्यालयको सुपरीवेक्षण र अनुगमन गरी प्रधानाध्यापक, शिक्षक लगायत व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक सुझाव र सहयोग गर्ने,

- (ढ) विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम, तालिम, गोष्ठी, सेमिनार तथा कार्यशाला सञ्चालन गर्ने,
- (ण) विद्यालयको भौतिक स्थितिको अध्ययन गरी सुधारका लागि पहल गर्ने,
- (त) विद्यालयमा स्वच्छ शैक्षिक वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने,
- (थ) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका शिक्षित जनशक्तिको अभिलेख राख्ने र त्यस्ता जनशक्तिबाट स्वयंसेवक भई अध्यापन गर्न प्रोत्साहित गर्ने,
- (द) शिक्षकको कार्य दक्षताको आधारमा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने,
- (ध) विद्यालयको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने,
- (न) विद्यालयस्तरीय अन्तर खेलकुद तथा अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलापको विकास तथा सञ्चालन गराउने र सोको लागि पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने,
- (प) आफ्नो क्षेत्र भित्रका बालबालिकाको विद्यालय शिक्षामा पहुँच बढाउनको लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- (फ) आफ्नो क्षेत्रभित्र विशेष शिक्षा तथा समावेशी शिक्षा, गुरुकुल, मदरसा, गुम्बाबाट प्रदान गरिने शिक्षा सम्बन्धी योजना तर्जुमा गर्ने,
- (ब) विद्यालयहरूको विपद् जोखिम अवस्था लेखाजोखा गरी प्रभाव न्यूनीकरणका लागि कार्ययोजना तयार गर्ने,
- (भ) विद्यालय शिक्षामा सुधारका लागि योजना बनाई गाउँ सभामा पेश गर्ने,
- (म) आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र विद्यालय सञ्चालन, अनुमति, स्विकृति, विद्यालय सार्ने, गाभ्ने लगायतका कार्य गर्ने, गराउने,
- (य) आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्रका शिक्षक, कर्मचारीहरूको विवरण अद्यावधिक गराउने, रिक्त दरवन्दीमा नियुक्तिका लागि शिक्षक सेवा आयोगमा विस्तृत विवरण सहितको माग गर्न लगाउने,
- (र) कुनै शिक्षक वा कर्मचारीलाई यस ऐन बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समितिले कारवाही गर्न अधिकार नभएको विषयमा कारवाहीको लागि समितिको राय सहितको प्रतिवेदन प्राप्त भएमा सो उपर कार्यवाही गर्ने, गराउने,
- (ल) स्थायी नियुक्ति लिई आउने सरुवा भई जाने शिक्षकलाई विद्यालयमा हाजिर नगराएमा हाजिर नगराएकको अवधिसम्म अर्को विद्यालयमा पठाई हाजिर गराउने ।
- (व) करारमा शिक्षक छनौटका लागि विषय विज्ञको सूची तयार गरी प्रकाशन गर्ने ।
- (श) गाउँ कार्यपालिकालाई शैक्षिक विकासका लागि आवश्यक सुझाव तथा परामर्श दिने ।
- (२) गाउँपालिका भित्र सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थी संख्या/विषयको आधारमा दरवन्दी मिलान गर्ने ।
- (३) गाउँ शिक्षा समितिले आफूलाई प्राप्त अधिकार मध्ये केही अधिकार शिक्षा शाखा प्रमुखलाई प्रदान गर्न सक्नेछ ।
- (४) गाउँ शिक्षा समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

११. वडा शिक्षा समिति:

- (१) गाउँपालिकाका प्रत्येक वडामा देहाय बमोजिमको वडा शिक्षा समिति गठन हुनेछ:

(क) सम्बन्धित वडाका वडा अध्यक्ष

-संयोजक

(ख) वडा समितिका सदस्यहले आफूमध्येबाट वडा समितिको बैठकले तोकेको कम्तिमा एकजना महिला सहित दुई जना
-सदस्य

(ग) विद्यालयका प्रअहरु मध्येबाट सामुदायिक विद्यालयहरु र संस्थागत विद्यालयहरु मध्येबाट वडा समितिले तोकेको दुई
जना (१/१) जना -सदस्य

(घ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरु मध्येबाट वडा अध्यक्षले तोकेको एक जना -सदस्य

(ङ) सम्बन्धित वडाभित्रका शिक्षा प्रेमीहरु मध्येबाट वडा शिक्षा समितिले मनोनित गरेको एकजना महिला सहित दुई जना
-सदस्य

(च) गाउँपालिकाको शिक्षा प्रमुखले तोकेको शिक्षा सेवाको कर्मचारी

-सदस्य

(छ) सम्बन्धित वडामा कार्यरत वडा सचिव

-सदस्य सचिव

(२) उपदफा १ बमोजिमको मनोनित सदस्यको पदावधि २ वर्षको हुनेछ ।

(३) वडा शिक्षा समितिले पूर्णता नपाएको कारणले समितिले गर्ने निर्णय तथा तोकिए बमोजिमका कार्यहरु गर्न गराउन
बाधा परेको मानिने छैन ।

(४) उपदफा (१) अन्तर्गतका मनोनित तथा अन्य सदस्यहरुले आफ्नो पदीय आचरण पालन नगरेको अवस्थामा जुनसुकै
समयमा पनि हटाउन वा बर्खास्त गर्न सकिनेछ । तर त्यसरी हटाउँदा वा बर्खास्त गर्नु पहिले मनासिब
माफिकको सफाइ दिने अवसर प्रदान गरिनेछ । यसरी हटाए उपर चित्त नबुझेमा न्यायिक समितिमा उजुरी
लाग्नेछ ।

(५) वडा शिक्षा समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

१२. वडा शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

(१) गाउँपालिकाको शैक्षिक योजना पुरा हुनेपरी वडा शिक्षा योजना तयार तथा लागू गर्ने,

(२) वडा क्षेत्र भित्र विद्यालय सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति, विद्यालय सार्ने, गाभ्ने सम्बन्धी कार्यको लागि
गाउँपालिकामा प्रतिवेदन तथा सिफारिस पेश गर्ने,

(३) वडा क्षेत्रभित्रका विद्यालयहरुका लागि आवश्यक आर्थिक अनुदान तथा स्रोतको खोजी गर्ने,

(४) वडा क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने परीक्षाहरुलाई मर्यादित, व्यवस्थित र भय रहित बनाउन सहयोग गर्ने,

(५) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिने, जागरुक र सचेत गराउने,

(६) वडा क्षेत्रभित्रका विद्यालयका लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने,

(७) विद्यालयहरुसँग सम्बन्धित विषयहरुको सम्बोधन गर्ने,

(८) शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्न सूचक निर्धारण गर्ने र प्रगति मूल्याङ्कन गर्ने,

(९) विद्यालयको सामाजिक परीक्षण गर्न लगाउने,

(१०) विद्यालयहरुको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने,

(११) शैक्षिक संस्था र शिक्षासँग आवद्ध शिक्षक कर्मचारीहरुलाई कामका आधारमा आवश्यक प्रोत्साहन, नसिहत
र दण्डको लागि सिफारिस गर्ने,

(१२) विद्यालयको आन्तरिक आम्दानीको स्रोतको सदुपयोग र अभिवृद्धिको लागि आवश्यक निर्देशन दिने,

(१३) अन्य तोकिए बमोजिमका कार्यहरू गर्ने ।

१३. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने :

- (१) गाउँपालिकाले समुदायमा साक्षरता सीप विकास, निरन्तर सिकाइ र पुस्तकालय व्यवस्थापन समेतको काम गर्न तोकिए बमोजिम सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (२) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र एक वडामा एउटा भन्दा बढी हुनेछैन ।
- (३) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१४. अध्यापन अनुमति पत्र लिनु पर्ने :

- (१) यो ऐन प्रारम्भ भएपछि शिक्षक सेवा आयोगबाट अध्यापन अनुमति पत्र नलिई कुनै पनि तहका शिक्षक पदको लागि कोही व्यक्ति पनि उम्मेदवार हुन पाउने छैन । अध्यापन अनुमति पत्र लिने व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१५. अनुदानको व्यवस्था :

- (१) यस ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत सामुदायिक विद्यालयलाई दिँदै आएको अनुदान रकममा कटौती नहुने गरी गाउँपालिकाले अनुदान उपलब्ध गराउने छ । तर, कुनै विद्यालयले तोकिएको शैक्षिकस्तर कायम गर्न नसकेमा र विद्यालयको तह वा कक्षा घटेकोमा वा समायोजन भएकोमा त्यस्तो विद्यालयलाई दिँदै आएको अनुदान रकममा तोकिए बमोजिम कटौति गर्न सक्नेछ ।
- (२) सामुदायिक विद्यालयहरूलाई तोकिए बमोजिम अनुदान उपलब्ध गराउन सकिने छ ।
- (३) विद्यालयले प्राप्त गरेको रकम जुन कामका लागि खर्च गर्न निकाशा भएको हो सोही शीर्षकमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको निर्णयानुसार खर्च गर्नुपर्नेछ ।

१६. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) गाउँपालिकाको स्वीकृतिमा सामुदायिक तथा संस्थागत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र तथा प्रारम्भिक बालविकास सिकाइ केन्द्रको सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।
- (२) सामुदायिक तथा संस्थागत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र र प्रारम्भिक बालविकास सिकाइ केन्द्र को सञ्चालन स्वीकृतिको लागि तोकिए बमोजिमको मापदण्ड पुरा भएको हुनुपर्नेछ ।
- (३) सामुदायिक तथा संस्थागत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र तथा प्रारम्भिक बालविकास सिकाइ केन्द्रको सञ्चालन गर्न अनुमति, स्वीकृति लिन तोकिए बमोजिमको शुल्क दस्तुर लाग्नेछ ।
- (४) प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र र प्रारम्भिक बालविकास सिकाइ केन्द्रको सहजकर्ताको शैक्षिक योग्यता नियुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था र केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१७. बाल गृहको संचालन : विद्यालयको पहुँचमा पुग्न नसक्ने ३, ४ वर्षका १५ जना बालबालिकाका लागि गाउँपालिका आफैले वा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले बालगृह संचालन गर्न पाउनेछ । बालगृहको संचालनको लागि आवश्यक प्रकृया गाउँ शिक्षा समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।

१८. प्रारम्भिक बाल शिक्षा केन्द्रलाई अनुदान दिन सक्ने :

- (१) गाउँपालिकाले आफ्नो सहयोगमा खोलिएका वा यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत नेपाल सरकारबाट अनुदान प्राप्त गरी रहेका प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्रलाई तोकिए बमोजिमको अनुदान रकम उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

१९. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा अध्यापन गराउन सकिने :

- (१) गाउँपालिका क्षेत्रमा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका निर्धारित विषय अध्यापन गराउन सकिनेछ ।
- (२) उपदफा १ बमोजिमको विद्यालयको संचालनका लागि गाउँपालिकाले सम्भाव्यता अध्ययन, विद्यालयलाई थप सुविधा प्रदान र आवश्यक स्रोत पहिचान र परिचालन गर्न सक्नेछ ।

२०. साझेदारीमा विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्ने :

- (१) गाउँपालिकाले सामुदायिक विद्यालय र सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित विद्यालयहरूबीच साझेदारीमा विद्यालय सञ्चालन गराउन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमका विद्यालयको व्यवस्थापन समिति गठन काम, कर्तव्य र अधिकार, साझेदारीका तरिका तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२१. सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समिति :

- (१) यस ऐन र अन्तर्गत व्यवस्था भएको समितिहरूको अधिकार क्षेत्र बाहेक सामुदायिक विद्यालय संचालन, व्यवस्थापन र रेखदेख गर्न प्रत्येक विद्यालयमा देहाय बमोजिमको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (क) समितिका सदस्यहरूले (ख) र (घ) मध्येबाट छानेका व्यक्ति एक जना – अध्यक्ष
- (ख) अभिभावकहरू मध्येबाट छानिएका कम्तिमा दुई महिला सहित चार जना – सदस्य
- (ग) विद्यालयमा रहेको सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष वा वडा समितिका सदस्यहरूबाट सो वडा समिति मनोनयन गरेको सदस्य – सदस्य
- (घ) विद्यालयका संस्थापक स्थानीय बुद्धिजिवि, शिक्षा प्रेमी, विद्यालयलाई निरन्तर १० वर्षदेखि सहयोग गर्ने वा विद्यालयलाई १० लाख वा सो भन्दा बढि नगद वा जिन्सी सहयोग गरेका व्यक्तिहरू मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको १ जना महिला सहित २ जना सदस्य – सदस्य
- (ङ) विद्यालयका शिक्षकले आफुहरू मध्येबाट छानी पठाएको १ जना सदस्य – सदस्य
- (च) सम्बन्धित विद्यालयका प्रध्यानाध्यापक – सदस्य सचिव
- (२) प्राविधिक र व्यवसायिक विषयमा अध्ययन वा तालिम गराईने माध्यमिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा जिल्ला स्तरका उद्योग तथा वाणिज्य महासंघका २ जना प्रतिनिधि सदस्य रहनेछन् ।
- (३) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष छनौट नभए सम्मका लागि वा अध्यक्षको अनुपस्थितिमा सो समितिका जेष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछन् ।
- (४) उपदफा १ बमोजिम छानिएका वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ, त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा गाउँ शिक्षा समितिले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी हटाउनु अघि आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

- (५) राजीनामा स्वीकृत गर्ने:

व्यवस्थापन समितिका सदस्यको राजीनामा सो समितिका अध्यक्षले र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षको राजीनामा गाउँ शिक्षा समितिले स्विकृत गर्नेछ । तर अध्यक्षको पद रिक्त रहेको अवस्थामा त्यस्तो सदस्यको राजीनामा व्यवस्थापन समितिको जेष्ठ सदस्यले स्वीकृत गर्नेछ । साथै

(६) बालक्लवहरूको तर्फबाट एक जना बालक र एक जना बालिकालाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा अनिवार्य सहभागिता गराउनु पर्नेछ । विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकमा बाल क्लबका प्रतिनिधिहरूले राखेको दृष्टिकोण निर्णय पुस्तिकामा उल्लेख गर्नु पर्नेछ, तर प्रचलित कानून विपरितका कुनै निर्णय भएकोमा बालप्रतिनिधिहरूलाई जिम्मेवार बनाइनेछैन ।

(७) उपनियम १(क) मा जुनसुकै कुरा लेखिएतापनि यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अगाडी खण्ड १(ग) बमोजिमको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षलाई कामकाज गर्न कुनै बाधा पर्नेछैन ।

२२. अभिभावकको अभिलेख राख्ने :

(१) विद्यालयले शिक्षा शाखाले तोकिएको ढाँचामा विद्यार्थीको अभिलेख राख्दा विद्यार्थीका बाबु, आमा, बाजे, बज्यै, दाजु, दिदीको नाम, थर, ठेगाना उल्लेख गर्नु पर्दछ र त्यस्ता अभिभावक नभएका विद्यार्थीको हकमा विद्यार्थीलाई संरक्षकत्व प्रदान गर्ने व्यक्तिको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम विद्यार्थीलाई संरक्षकत्व प्रदान गर्ने व्यक्तिलाई अभिभावकको रूपमा अभिलेख राख्दा निजले संरक्षकत्व प्रदान गरेको व्यहोरा सम्बन्धित वडा बाट प्रमाणित गराएको हुनु पर्नेछ ।

२३. सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

(१) सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:

(क) विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख, निरीक्षण र व्यवस्थापन गर्ने,

(ख) विद्यालयको लागि चाहिने आर्थिक स्रोत जुटाउने,

(ग) शिक्षक तथा कर्मचारीलाई तालिमको लागि छनौट गर्ने,

(घ) शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको सेवाको सुरक्षा र सम्बर्धन गर्ने,

(ङ) नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको दरवन्दीको शिक्षक तथा कर्मचारीको पद रिक्त हुन आएमा स्थायी पूर्तिको लागि सो पद रिक्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र स्थानीय तहमा लेखी पठाउने,

(च) विद्यालयको श्रोतबाट व्यहोर्ने गरि शिक्षक तथा कर्मचारी नियुक्ति गर्ने ।

(छ) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको हाजिरी जाँच गरी गयल हुने शिक्षक वा कर्मचारी उपर आवश्यक कारबाही गर्ने,

(ज) कुनै शिक्षक वा कर्मचारीलाई यस ऐन बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समितिले कारबाही गर्न पाउने विषयमा विभागीय कारबाही गरी त्यसको जानकारी सम्बन्धितस्थानीय तहलाई दिने तथा आफूलाई कारबाही गर्न अधिकार नभएको विषयमा कारबाहीको लागि सिफारिस गर्नुपर्ने भएमा आवश्यकता अनुसार आफ्नो राय सहितको प्रतिवेदन स्थानीय तहमा पठाउने,

(झ) विद्यालयको शैक्षिकस्तर वृद्धि गर्न आवश्यक सामान तथा शैक्षिक सामग्रीहरूको व्यवस्था गर्ने,

(ञ) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने विभिन्न कार्यक्रमहरूमा विद्यालयलाई सरिक गराउने,

(ट) शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकले पालना गर्नु पर्ने आचार संहिता बनाई लागु गर्ने,

- (ठ) शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको अभिलेख अध्यावधिक गराई राख्ने,
- (ड) प्रत्येक वर्ष विद्यालयका चन्दादाता र अभिभावकहरूको भेला गराई विद्यालयको अघिल्लो शैक्षिक वर्षको आय, व्यय तथा शैक्षिक उपलब्धि र आगामी वर्षको शैक्षिक कार्यक्रमको सम्बन्धमा जानकारी गराउने,
- (ढ) विद्यालयको लेखा परीक्षणको लागि प्रचलित कानून बमोजिम गाउँपालिकामा दर्ता भएका लेखा परीक्षकहरूको सूचीबाट गाउँपालिकाले नियुक्तिगरी पठाएको लेखापरीक्षकबाट विद्यालयको लेखा परीक्षण गराउने,
- (ण) विद्यार्थी, शिक्षक, कर्मचारी तथा अभिभावकलाई विद्यालयको विकास तथा पठनपाठन सम्बन्धमा उत्प्रेरित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- (त) विद्यार्थीलाई उपलब्ध गराइएको छात्रवृत्ति रकम प्रदान गर्ने,
- (थ) निरीक्षकले विद्यालयको छड्के जाँच वा निरीक्षण गर्दा हाजिरी पुस्तिका वा विद्युतीय हाजिरीमा गयल जनाएकोमा त्यस्ता गयल भएका शिक्षक तथा कर्मचारीको गयल भएको दिनको तलब कट्टी गर्ने,
- (द) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सचिवालय विद्यालय भवनमा राख्ने तथा विद्यालयको कागजपत्र र अभिलेख सुरक्षित गर्ने,
- (ध) स्थानीय तहसँग समन्वय गरी शैक्षिक विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- (न) विद्यालयमा लक्षित समूहका लागि विशेष प्रकृतिको शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएमा स्थानीय तहमा माग गर्ने,
- (प) वार्षिक रूपमा विद्यालयका लागि आवश्यक मालसामान, मसलन्द सामग्रीको खरिद योजना स्वीकृत गर्ने,
- (फ) विद्यालयको विपद् जोखिम अवस्था लेखाजोखा गरी प्रभाव न्यूनीकरणका लागि कार्ययोजना बमोजिम कार्यान्वयन गर्ने,
- (ब) विद्यालयको चल अचल सम्पत्तिको संरक्षण र सदुपयोग गर्ने,
- (भ) आफ्नै स्रोतबाट नियुक्त हुने शिक्षक तथा कर्मचारीको सेवा, शर्त तथा विभागीय कारबाहीलाई व्यवस्थित गर्न ऐन बनाई स्थानीय शिक्षा अधिकारी मार्फत गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराई लागू गर्ने,
- (म) शिक्षक सेवा आयोगबाट सिफारिस भई स्थायी नियुक्ति लिइ आउने तथा सरुवा भई आउने शिक्षकलाई विद्यालयमा हाजिर गराई कामकाज लगाउने ।

२४. संस्थागत विद्यालय व्यवस्थापन समिति :

- (१) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछः
- (क) विद्यालयका संस्थापक लगानीकर्ता वा अभिभावकहरू मध्येबाट विद्यालयको सिफारिसमा स्थानीय शिक्षा अधिकारीले मनोनित गरेको व्यक्ति –अध्यक्ष
- (ख) अभिभावकहरूले आफूहरूमध्येबाट छानी पठाएका एकजना महिला सहित दुईजना –सदस्य
- (ग) विद्यालय रहेको सम्बन्धित वडाको वडाअध्यक्ष वा वडासमितिले मनोनित गरेको वडासमितिको सदस्य –सदस्य
- (घ) सम्बन्धित गाउँपालिकाको शिक्षा हेर्ने प्रमुख वा तोकिएको कर्मचारी –सदस्य
- (ङ) विद्यालयका शिक्षकले आफूहरूमध्येबाट छानी पठाएको एक जना –सदस्य
- (च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक/प्रिन्सीपल –सदस्य सचिव

(२) उपदफा (क) (ख) र (ग) बमोजिम छानिएका वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तिन वर्षको हुनेछ ।
त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा त्यसरी छात्रे वा मनोनयन गर्ने
अभिभावक, पदाधिकारी वा निकायले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी पदबाट
हटाउनु अघि निजलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

२५. संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (१) संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ,
(क) विद्यालय सञ्चालनको लागि प्राप्त साधन र श्रोतको परिचालन गर्ने,
(ख) विद्यालयको लागि आवश्यक भौतिक साधनको व्यवस्था गर्ने,
(ग) नेपाल सरकार र गाउँपालिकाले तोके बमोजिमको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागु गर्ने/गराउने,
(घ) प्रचलित कानून बमोजिम योग्यता पुरा गरेका व्यक्तिलाई शिक्षक पदमा नियुक्ति गर्ने,
(ङ) शिक्षक तथा कर्मचारीको न्यूनतम तलव, सेवा सुविधा तोक्ने,
(च) अनुशासनहीन शिक्षक उपर कारवाही गर्ने,
(छ) प्रचलित कानूनमा उल्लेखित व्यवस्थाका अतिरिक्त गाउँपालिकाबाट जारी शिक्षा क्षेत्रसँग सम्बन्धित सबै निति
नियम तथा निर्देशन हरूको पालना गर्ने,
(२) शैक्षिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालन भएका विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए
बमोजिम हुनेछ ।

२६. विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सक्ने अवस्था :

- (१) देहायको अवस्था एवम् तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न नसकेमा सोको कारण खुलाई शिक्षा शाखा प्रमुखको
सिफारिशमा गाउँ शिक्षा समितिले विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई विघटन गर्न सक्नेछ ।
(क) विद्यालयको सम्पत्ति हिनामिना गरेमा,
(ख) विद्यालयको शैक्षिक वातावरण खल्बल्याएमा,
(ग) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय सरकारको नीति विपरीत काम गरेमा,
(घ) विद्यालयको व्यवस्थापन सन्तोषजनक रूपमा गर्न नसकेमा,
(ङ) सम्बन्धितनिकाय वा अधिकारीले दिएको निर्देशनको पालना नगरेमा ।
तर, त्यसरी विघटन गर्नु अघि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिव मौका दिनु
पर्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन भएपछि अर्को विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन
नभए सम्म वा अन्य कुनै कारणले विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएसम्म विद्यालय व्यवस्थापन
समितिको काम गर्न गाउँ शिक्षा समितिले एक अस्थायी विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गर्न सक्नेछ ।
उक्त समितिको अवधि बढिमा ६ महिनाको हुनेछ ।

२७. शिक्षक अभिभावक संघ :

(१) प्रत्येक सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा देहाय अनुसारको शिक्षक तथा अभिभावकहरू सदस्य रहेको एक शिक्षक अभिभावक संघ रहने छ ।

(क) अभिभावकले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएको एकजना –अध्यक्ष

(ख) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष –सदस्य

(ग) विद्यालयका शिक्षकले आफूहरूमध्येबाट छानी पठाएको एकजना –सदस्य

(घ) अभिभावकहरू मध्येबाट समितिले मनोनयन गरेको एकजना महिला सहित तिनजना –सदस्य

(ङ) विद्यालयका प्रधानाध्यापक वा निजले तोकेको शिक्षक –सदस्य सचिव

(२) विद्यालयमा अध्ययनरत उच्चतम कक्षाका छात्र एकजना र छात्रा एकजना लाई समितिको बैठकमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम मनोनित सदस्यहरूको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम गठीत समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बोजिम हुनेछः

(क) विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्नकोलागि आवश्यक काम गर्ने,

(ख) यस नियमावली बमोजिम विद्यालयले शुल्क निर्धारण गरे नगरेको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने तथा सो सम्बन्धमा विद्यालयलाई आवश्यक सुझाव दिने,

(ग) विद्यालयको शैक्षिक गतिविधिबारे नियमित जानकारी राख्ने तथा सो सम्बन्धमा अन्तर्कृया गर्ने ।

(घ) समितिको अध्यक्षको अध्यक्षतामा सामाजिक परीक्षण समिति गठन गरी विद्यालयको आर्थिक, भौतिक, शैक्षिक गतिविधि लगायत सम्पूर्ण गतिविधिको सामाजिक परीक्षण गर्ने,

(ङ) वार्षिक परीक्षाको नतिजा विश्लेषण गरी सिकाइ उपलब्धि तगार गर्न लगाउने । शैक्षिक सूचाङ्कहरू तयार गर्न लगाई गाउँपालिकामा पेश गर्न लगाउनु,

(च) शैक्षिक सूचाङ्कको आधारमा वार्षिक योजना निर्माण, विद्यालय सुधार योजना निर्माण र शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि तयार गरिने योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग सहकार्य गरी शैक्षिक सुधारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

२८. गाउँ शिक्षा विकास कोष :

(१) सामुदायिक विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुर्याउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न, विद्यार्थी शिक्षक तथा अभिभावकहरूलाई प्रोत्साहन तथा क्षमता विकासका कार्य गर्न गाउँपालिका स्तरमा एक गाउँ शिक्षा विकास कोष रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहनेछन् ,

(क) संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,

(ख) गाउँपालिका/गाउँकार्यपालिका बाट प्राप्त अनुदान रकम,

(ग) तोकिए बमोजिम शिक्षा करबाट उठेको रकम,

(घ) स्वेच्छिक चन्दाबाट प्राप्त रकम,

(ङ) शिक्षा समिति तथा परीक्षा समितिको निर्णयानुसार प्राप्त हुने रकम,

(च) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

- (३) कोषको सञ्चालन गाउँपालिका अध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र शिक्षा शाखा प्रमुख रहेको तिन सदस्यीय समितिबाट हुनेछ, साथै कोष सञ्चालक समितिको अन्य काम कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक सम्बन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२९. विद्यालय कोष :

- (१) प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय कोष हुनेछ । जसमा देहायबमोजिमका स्रोतबाट प्राप्त रकम सो कोषमा दाखिला हुनेछ ,
- (क) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ख) शुल्कबाट प्राप्त रकम,
- (ग) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त सहयोग रकम,
- (घ) आयमूलक क्रियाकलापबाट आर्जन भएको रकम,
- (ङ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम कोषको सञ्चालन र लेखापरीक्षण तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३०. बजेट तयार गर्ने : प्रधानाध्यापकले प्रत्येक वर्षको असार मसान्तभित्र आगामि वर्षको बजेट तयार गरी व्यवस्थापन समितिबाट स्विकृत गराई त्यसको एक प्रति शिक्षा शाखामा समयमा पठाउनु पर्नेछ ।

३१. लेखा व्यवस्थापन :

- (१) सबै विद्यालयहरूले प्रचलित कानून अनुसारको ढाँचामा आय व्ययको लेखा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।
- (२) नियमित कारोवारको लेखा राख्न बेग्लै व्यवस्था गरि कुनै कर्मचारी वा शिक्षकलाई जिम्मेवारी दिनु पर्नेछ ।

३२. सामुदायिक विद्यालयको खाता सञ्चालन :

- (१) विद्यालयले आर्थिक कारोवार गर्दा बैंक मार्फत गर्नुपर्नेछ ।
- (२) विद्यालयको खाता सञ्चालन प्रधानाध्यापक र लेखा हेर्ने कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।
- (३) कर्मचारी नभएको विद्यालयमा व्यवस्थापन समितिले तोकेको स्थायी शिक्षक र प्रधानाध्यापकको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

३३. गाउँ कार्यपालिकाले निर्देशन दिन सक्ने :

- (१) गाउँकार्यपालिकाले आवश्यकता अनुसार गाउँ शिक्षा समिति र विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम दिईएको निर्देशनको पालनागर्नु गाउँ शिक्षा समिति र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुनेछ ।

३४. विद्यालय खोल्न, कक्षा थप गर्न, नाम परिवर्तन गर्न, विद्यालय सार्न, गाभ्न, समायोजन गर्न, कक्षा वा तह घटाउन वा बन्द गर्न सक्ने :

- (१) गाउँपालिकाले गाउँ शिक्षा समितिको राय लिई कुनै ठाउँमा विद्यालय खोल्न, कक्षा थप गरी सञ्चालन गर्न, अनुमति दिन, विद्यालयको नाम परिवर्तन गर्न, सञ्चालन भईरहेको कुनै विद्यालय लाई एक स्थानबाट अर्को स्थानमा सार्न, दुई

वा सो भन्दा बढी विद्यालय गाभी एउटा विद्यालय कायम गर्न, एउटा विद्यालयलाई अर्को विद्यालयमा समायोजन गर्न, कुनै विद्यालयको तह वा कक्षा घटाउन वा बन्द गर्न सक्नेछ ।

- (२) विद्यालय खोल्ने कक्षा थप गर्ने, नाम परिवर्तन गर्ने सार्ने, गाभ्ने, समायोजन गर्ने, कक्षा वा तह घटाउने वा बन्द गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३५. विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड निर्धारण :

- (१) विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या अनुसार कक्षाकोठा, खेलमैदान, कम्पाउण्ड, घेरावार, बालमैत्री वसाई व्यवस्था, वातावरण मैत्री हाता, करेसावारी, फूलवारी, स्वच्छ पिउने पानी, छात्र/छात्राका लागि अलग अलग शौचालय तथा सिकाई मैत्री वातावरण हुनुपर्नेछ ।
- (२) विद्यालयको स्तर अनुसार भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (३) प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा प्रदान गर्ने विद्यालय तथा विज्ञान मूल विषय पठनपाठन हुने विद्यालयमा प्रयोगशाला तथा प्रयोगात्मक अभ्यासको थप सुविधा हुनु पर्नेछ ।

३६. विद्यालयको सम्पत्ति :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको हकभोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ । यस ऐन बमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति गाउँपालिकाले अन्य विद्यालयको काममा वा अन्य कुनै शैक्षिक वा सामाजिक क्रियाकलापमा प्रयोग गर्न वा विद्यालयको काममा प्रयोगमा नआउने भएमा वेचबिखन गरि प्राप्त भएको रकम सम्बन्धित गाउँपालिका शिक्षा विकाश कोषमा जम्मा गर्नेछ ।
- (२) निजी शैक्षिक गुठी तथा सहकारीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहनेछ । कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ र यो सम्पत्तिको स्वरूप गाउँपालिकाको स्वीकृती बेगर परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।
- (३) कम्पनी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनीको नाममा रहनेछ ।
- (४) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्था बाट सहयोग वा दान दातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि गाउँपालिकामा जानकारी दिनु पर्नेछ । तर विदेशी व्यक्ति वा संघ संस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम नगरपालिका मार्फत नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त गरेको सम्पत्ति गाउँपालिकाको स्वीकृति बेगर वेचबिखन गर्न पाइने छैन ।

३७. सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व, सम्पत्तिको अभिलेख, संरक्षण र व्यवस्थापन

- (१) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व सो विद्यालयकै नाममा रहनेछ । सो विद्यालय खारेज वा अन्यत्र गाभिई विद्यालयको काममा प्रयोग नहुने भएमा गाउँपालिकाले भोगचलन गर्न सक्नेछ ।
- (२) विद्यालयको सम्पत्तिको अभिलेख दुरुस्त राख्ने, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने दायित्व सो विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको रहनेछ ।
- (३) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने कर्तव्य गाउँपालिकाको रहनेछ ।

३८. विद्यालयलाई छुट र सुबिधा :

- (१) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको नाममा जुनसुकै लिखत पारित गर्दा रजिष्ट्रेशन दस्तुर छुटका लागि नियमानुसार सिफारिस गरिनेछ ।
- (२) उपदफा १ मा लेखिएको बाहेक अन्य विद्यालयको नाममा कुनै लिखत पारित गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको आधारमा रजिष्ट्रेशन दस्तुर छुट दिन सक्नेछ ।
- (३) सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयलाई दिइने अन्य छुट र सुबिधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३९. अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने :

- (१) कुनै विद्यालयले यो ऐन, यस अन्तर्गत बनेका नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड वा गाउँपालिकाले दिएको निर्देशन विपरीत काम गरेमा त्यस्तो विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति गाउँपालिकाले रद्द गर्ने सक्नेछ ।

४०. विद्यालयको वर्गीकरण :

- (१) विद्यालयहरूलाई तोकिएको आधारमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

४१. विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नुपर्ने :

- (१) विद्यालयमा स्वतन्त्र र भय रहित रूपमा सिकाइ सहजीकरण गर्ने वातावरण सृजना गर्न तथा विद्यालय भित्र कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४२. शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाले निशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षाका लागि भर्ना भएका विद्यालय, विद्यार्थी संख्या र तोकिएको प्रति विद्यालय विद्यार्थी लागतको आधारमा सामुदायिक विद्यालयलाई अनुदान निकासा गर्नेछ र त्यस्तो अनुदान प्राप्त गरेको विद्यालयले विद्यार्थीको नाममा कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

(क) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै संघसंस्था वा अभिभावकले आफ्नो स्वेच्छाले सामुदायिक विद्यालयलाई दिएको दान, उपहार, चन्दा वा सहयोग लिन सक्नेछ ।

(ख) सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निःशुल्क प्रदान गर्नको लागि गाउँपालिकाले आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नेछ ।

(ग) दृष्टिविहीन बालबालिकालाई ब्रेललिपी तथा बहिरा तथा स्वर वा बोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षा बाहेकको अन्य विद्यालय शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यालय, विद्यार्थी सँग लिइने शुल्क तोकिएको आधारमा निर्धारण गरिनेछ ।

- (३) विद्यालयले विद्यार्थीलाई कुनै कक्षामा भर्ना गर्दा एकपटक भर्ना शुल्क लिईसके पछि पुनःसोही विद्यालयको अर्को कक्षामा भर्ना गर्नको लागि कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।
- (४) विद्यालयले विद्यालयको भौतिक संरचना निर्माण तथा मर्मत गर्नका लागि विद्यालय विद्यार्थी सँग कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।
- (५) संस्थागत विद्यालयले लिनपाउने तोकिए बमोजिमको शुल्क गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराई निर्धारण गर्नु पर्नेछ । यसरी शुल्क निर्धारणको स्वीकृत दिदा विद्यालयले उपलब्ध गराएको सुविधाको आधारमा दिनेछ ।
- (६) शुल्क लिन नपाउने भनि तोकिएका कुनै विद्यालयले यस ऐन विपरीत विद्यालय विद्यार्थी सँग कुनै शुल्क लिएमा गाउँपालिकाले त्यस्तो शुल्क सम्बन्धित विद्यालयका विद्यार्थी लाई फिर्ता गर्न लगाउनु पर्नेछ ।
- (७) यस ऐन विपरीत शुल्क लिने विद्यालयलाई गाउँपालिकाले पच्चीस हजार रुपैया सम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

४३. छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने:

- (१) गाउँपालिकाले विद्यालयमा भर्ना हुने विद्यार्थीहरूलाई तोकिए बमोजिम छात्रवृत्तिको व्यवस्था र कक्षा पाँच सम्मका विद्यार्थीहरूलाई तोकिए बमोजिमको दिवा खाजाको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

४४. संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्ने :

- (१) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कूल विद्यालय विद्यार्थी संख्याको कम्तिमा दश प्रतिशतमा नघट्ने गरी आर्थिक रुपमा विपन्न, अपाङ्ग, महिला, दलित वा जनजातीका विद्यार्थी लाई तोकिएको मापदण्डको आधारमा छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्तिको लागि विद्यालय/विद्यार्थी छनौट गर्न प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालयको प्रधानाध्यापक, शिक्षा प्रमुख र विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा अभिभावकको प्रतिनिधि रहेको एक छात्रवृत्ति छनौट समिति रहनेछ ।
- (३) समितिले गाउँपालिकाले तयार पारेको मापदण्ड भित्र रही छनोटका लागि आधार, शर्त र प्रक्रिया तयार गरी सो विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराइ सार्वजनिक समेत गर्नु पर्नेछ ।
- (४) छात्रवृत्ति छनौट सम्बन्धी अन्य प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४५. अनुगमन तथा मूल्यांकन :

- (१) संस्थागत विद्यालयको गुणस्तर कायम राख्न गाउँपालिका वा गाउँ शिक्षा समितिले जुनसुकै समयमा अनुगमन गर्न, निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा १ बमोजिम प्राप्त निर्देशन कार्यान्वयन गर्नु संस्थागत विद्यालयको अनिवार्य दायित्व हुनेछ ।

४६. प्रगती विवरण बुझाउनु पर्ने :

- (१) गाउँपालिका भित्र सञ्चालित विद्यालयहरूले प्रत्येक वर्ष तोकिए बमोजिमका विवरण सहितको प्रगती विवरण गाउँपालिकामा बुझाउनु पर्नेछ ।

४७. शिक्षक वा विद्यालयका कर्मचारीले निजी विद्यालयमा लगानी गर्न नपाउने :

- (१) विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीले कुनै निजी विद्यालय संचालन गर्न, लगानी गर्न वा व्यवस्थापन सम्बन्धी कुनै कार्य गर्न पाउने छैन । साथै बालबालिकाहरूलाई निजी विद्यालयमा पढाउन पाइने छैन ।

४८. नेपाल शिक्षक महासंघ, शिक्षक तथा कर्मचारीको पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था :

- (१) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरूको पेशागत हकहितको सम्बन्धमा कार्य गर्न पालिका स्तरमा एक नेपाल शिक्षक महासंघ रहनेछ ।
- (२) देहायको अवस्थामा शिक्षक वा कर्मचारीलाई विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिले पदबाट हटाउन सक्नेछ ।

(क) तोकिए बमोजिमको पदीय दायित्व पूरा नगरेमा,

(ख) विना सूचना लगातार पन्ध्र दिन भन्दा बढी समय विद्यालयमा अनुपस्थित रहेमा,

(ग) विद्यालयमा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,

(घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा,

(ङ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीले कार्यालय समयमा विभागीय स्वीकृति नलिई अन्यत्र अध्यापन वा काम गरेमा वा अन्य कुनै व्यवसायिक क्रियाकलाप गरेमा,

(च) शिक्षक वा कर्मचारी राजनीतिक दलको कार्यकारिणी समितिको सदस्य रहेको पाइएमा,

- (२) उपदफा (१) बमोजिम कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु अघि मनासिव माफिकको स्पष्टीकरणको मौका प्रदान गरिनेछ ।

स्पष्टीकरण : यस खण्डको प्रयोजनका लागि कार्यकारिणी समिति भन्नाले राजनीतिक दलको विधान बमोजिम गठित संघीयस्तर, प्रदेशस्तर वा स्थानीय स्तरका कार्यकारिणी समितिलाई सम्झनुपर्छ ।

४९. स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने :

- (१) सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीले स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नका लागि आवेदन दिन हुँदैन । यो दफा प्रारम्भ हुनुअघि कसैले स्थायी आवासीय अनुमति लिएको वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नका लागि आवेदन गरेको भए त्यस्तो शिक्षक वा कर्मचारीलाई भविष्यमा निजले काम गरेको सेवाको लागि अयोग्य ठहरिने गरी सेवाबाट बर्खास्त गरिनेछ ।

५०. शैक्षिक योग्यता:

- (१) विद्यालयको शिक्षक, कर्मचारी एवम् बालविकास केन्द्रको सहयोगी कार्यकर्ताका लागि चाहिने शैक्षिक योग्यता तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५१. शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात, दरबन्दी मिलान र थप शिक्षक सहायता :

- (१) गाउँपालिकाले प्रत्येक विद्यालयमा नियमित अध्ययन गर्ने विद्यालय विद्यार्थी संख्या र विषयका आधारमा तोकिए बमोजिम विद्यालय विद्यार्थी तथा शिक्षकको अनुपात कायम गर्नु पर्नेछ ।

- (२) आवश्यक मापदण्ड सहित विद्यार्थी/शिक्षक अनुपात निर्धारण गरी गाउँ शिक्षा समितिले प्रत्येक वर्षको चैत्र महिना भित्र दरबन्दी मिलान गर्ने कार्य गर्नेछ ।

- (३) थप शिक्षक सहायता तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५२. शिक्षकलाई अन्य काममा लगाउन नहुने :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई शिक्षा प्रदान गर्ने विद्यालयको प्रशासन व्यवस्थापन सम्बन्धी काममा बाहेक अन्य काममा लगाउन पाइने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयको पठनपाठनमा बाधा नपुग्ने गरी राष्ट्रिय जनगणना, निर्वाचन सम्बन्धी काम, प्राकृतिक प्रकोप उद्धार वा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन सकिनेछ ।

५३. कार्यसम्पादन करार सम्झौता गर्न सकिने :

- (१) शिक्षालाई प्रभावकारी बनाउन देहाय अनुसार कार्यसम्पादन करार सम्झौताको प्रकृया अवलम्बन गर्न सकिनेछ ।
- (२) गाउँपालिका अध्यक्षको रोहवरमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले शिक्षा प्रमुखसँग, शिक्षा प्रमुखले सबै विद्यालयका प्रधानाध्यापकसँग, प्रधानाध्यापकले आफ्नो मातहतका सबै शिक्षक तथा कर्मचारीहरूसँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्नेछ ।
- (३) कार्यसम्पादन करार सम्झौता १ वर्षको हुनेछ । करार सम्झौता अनुसार काम भए नभएको मूल्यांकन शिक्षा प्रमुखले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत समक्ष आर्थिक वर्षको अन्त्यमा तयार गरी पेश गर्ने र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (४) वार्षिक कार्यसम्पादन करारका सूचकहरू गाउँ शिक्षा समितिले निर्धारण गरी कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

५४. कार्यसम्पादन मूल्यांकन र सजाय तथा पुरस्कार:

- (१) कार्यसम्पादन करार भएका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको कार्यसम्पादन क्षमताको आधारमा मूल्यांकन गरी कार्यसम्पादनमा राम्रो नतिजा हासिल गर्ने शिक्षक तथा कर्मचारीलाई पुरस्कृत गर्ने र कमजोर नतिजा हासिल गर्ने शिक्षक /कर्मचारीलाई दण्डित गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।
- (२) कार्यसम्पादन करारका सूचकहरू तयार गर्दा शिक्षकको सृजनशिलता, नवपर्वतन परिवर्तनशिलताको विकास हुने प्रकारका सूचकहरू निर्धारण गर्नुपर्नेछ ।
- (३) कार्यसम्पादन सम्झौताको मूल्यांकन, पुरस्कार र सजाय गाउँ कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

५५. अदालतको आदेशबाट पुनः बहाली हुन सक्ने :

- (१) विभागीय सजाय भई नोकरीबाट हटाइएको वा बरखास्त भएको शिक्षक अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम मात्र नोकरीमा पुनः बहाली हुन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम पुनःबहाली भएको शिक्षकले नोकरीबाट हटेदेखि पुनःबहाली भएको मितिसम्मको पुरा तलब, भत्ता र तलब बृद्धि पाउने भए सो समेत पाउनेछ ।

५६. शिक्षकको सरुवा :

- (१) सरुवा हुन चाहने स्थायी शिक्षकले तोकिए बमोजिमको निवेदन फाराम भरी गाउँपालिकामा निवेदन दिनुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा शिक्षा समितिले गाउँपालिकाभित्र रिक्त दरवन्दी र विषय मिल्ने देखिएमा, सम्बन्धित वि.व्य.स. को सहमतिमा त्यस्तो शिक्षकलाई सरुवा गर्न सक्नेछ ।
- (३) एउटै विद्यालयमा पाँच वर्ष सेवापूरा गरेको स्थायी शिक्षकलाई निजको रोजाइ र प्राथमिकताको आधारमा गाउँ शिक्षा समितिले सम्बन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा गाउँपालिका भित्रको कुनैपनि विद्यालयमा सरुवा गर्न सक्नेछ । तर, दरवन्दी मिलान गर्दा वा तोकिए बमोजिमको विशेष कारणवस कुनै शिक्षकलाई कुनै विद्यालयबाट

सरुवा नगरी नहुने भएमा त्यस्तो शिक्षकको एउटै विद्यालयमा पाँच वर्ष पुरा नभएको भए पनि कारण खुलाई यस दफा बमोजिम सरुवा गर्न बाधा पर्नेछैन ।

(४) स्थायी नियुक्ती लिएको एकवर्ष नपुगेको शिक्षक र अनिवार्य अवकाश हुन एकवर्ष वा सो भन्दा कम अवधी बाँकी रहेको शिक्षकको सरुवा गरिने छैन ।

(५) अपाङ्ग तथा महिला शिक्षकलाई सकेसम्म अपायक पर्ने गरी सरुवा गरिने छैन ।

(६) विशेष अवस्थामा बाहेक शिक्षकको सरुवा शैक्षिक सत्रको सुरु वा अन्त्यमा मात्र गरिनेछ ।

स्पष्टिकरण : विशेष अवस्था भन्नाले निज सो विद्यालयमा रहन नसक्ने, विद्यालयमा दरवन्दी नरहने अवस्था, विषयगत दरवन्दी आवश्यक नरहेको, स्वास्थ्य समस्या, पति पत्नी सँगै रहि सेवा गर्न पाउने अवस्था वा अन्य चित्त बुझ्दो कारण समेत बुझिनेछ ।

५७. दरवन्दी मिलान :

(१) गाउँ शिक्षा समितिले विद्यालयमा तहगत, कक्षागत तथा विषयगत र शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा बढी दरवन्दी भएको विद्यालयबाट कम दरवन्दी भएको विद्यालयमा दरवन्दी मिलानका गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा १ बमोजिम मिलान गर्दा शिक्षक कम भएका विद्यालय, विद्यालय नै नभएको क्षेत्र तथा पिछुडिएका र ग्रामीण क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

५८. शिक्षक छनौट समिति :

(१) सामुदायिक विद्यालयमा करारमा शिक्षक तथा कर्मचारी नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्न प्रत्येक विद्यालयमा देहाय बमोजिमको एक शिक्षक छनौट समिति रहनेछ,

(क) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष वा निजले तोकेको सो समितिको सदस्य – अध्यक्ष

(ख) गाउँपालिकाको शिक्षा प्रमुख वा प्रमुखले तोकेको कर्मचारी – सदस्य

(ग) माध्यमिक तहको शिक्षक छनौट गर्नु परेमा सम्बन्धित विषयमा स्नातकोत्तर गरेको र अन्य तहका लागि कम्तिमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरी सम्बन्धित तहको १० महिने वा सो सरह तालिम हासिल गरी विषय विज्ञमा सूचीकृत व्यतिहरु मध्येबाट व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको विषय विशेषज्ञ दुईजना – सदस्य

(घ) सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक – सदस्य-सचिव

(२) शिक्षक छनौट सम्बन्धी अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

५९. करारमा शिक्षक नियुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था:

(१) नेपाल सरकारबाट स्वीकृत दरवन्दीमा स्थायी शिक्षक नियुक्ति हुन नसकी तत्काल करारमा शिक्षक नियुक्ति गर्नुपर्ने भएमा व्यवस्थापन समितिले शिक्षा शाखा मार्फत शिक्षक सेवा आयोगबाट करारमा शिक्षक नियुक्तिको लागि प्रकाशित भएको सूची माग गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम माग गरेको सूची प्राप्त भएपछि सूचीमा रहेका उम्मेदवारहरु मध्येबाट योग्यता क्रमका आधारमा व्यवस्थापन समितिले बढीमा एक शैक्षिक सत्रको लागि करारमा शिक्षक नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम आयोगबाट प्रकाशित सूचीमा करारका लागि कुनै उम्मेदवार नरहेमा वा सूचीमा समावेश भएका उम्मेदवारले शिक्षक पदमा नियुक्त हुन निवेदन नदिएमा व्यवस्थापन समितिले शिक्षक छनौट समितिको सिफारिसमा बढीमा एक शैक्षिक सत्रको लागि योग्यता पुगेका कुनै व्यक्तिलाई करारमा शिक्षक नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम करारमा शिक्षक नियुक्ति गर्दा शिक्षा प्रमुखबाट दरबन्दी रिक्त रहेको व्यहोरा प्रमाणित गराई गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाबाट अनुमति लिई विषय मिल्ने गरी करारमा शिक्षक नियुक्ति गर्नु पर्नेछ ।

(५) छनौट प्रक्रियाबाट करारमा नियुक्ति भएका शिक्षकहरूको तोकिए बमोजिमको कागजात पेशगरी विद्यालयले गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा अभिलेखीकरण गराउनु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (२) वा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि करारमा शिक्षक नियुक्त भएको एक शैक्षिक सत्रसम्म पनि रिक्त पदमा स्थायी पदपुर्ति नभएमा व्यवस्थापन समितिले यसरी स्थायी पदपुर्ति नभएसम्मको लागि एक पटकमा छ महिनामा नबढाई करारको म्याद थप गर्न सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम म्याद थपिएको जानकारी विद्यालयले गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखालाई दिनुपर्नेछ ।

(८) बालविकास केन्द्रका सहजकर्ता, राहात अनुदान कोटामा र करारमा शिक्षक छनौट सम्बन्धी व्यवस्था दफा ४६ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(९) यस दफा बमोजिमको प्रक्रिया नपुर्याई शिक्षक नियुक्ति गरिएमा शिक्षा प्रमुखले बदर गर्नेछ ।

६०. तलव भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने :

(१) नियमानुसार विदा वा काज स्वीकृत गराई बसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेको शिक्षक वा कर्मचारीले अनुपस्थित अवधिको तलव भत्ता पाउने छैन र त्यस्तो अवधि निजको सेवामा गणना हुने छैन ।

६१. शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीले पाउने विदा :

(१) शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीले पाउने विदाहरू संघीय ऐन, नियम बमोजिम हुनेछन ।

६२. प्रधानाध्यापक सम्बन्धी व्यवस्था:

(१) सामुदायिक विद्यालयमा एक प्रधानाध्यापक रहनेछ,

(२) प्रधानाध्यापकको नियुक्ति व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) माध्यमिक तहमा प्रधानाध्यापक हुन स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त स्थायी शिक्षक हुनु पर्नेछ, सो नभएमा स्नातक योग्यता प्राप्त स्थायी शिक्षक मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिबाट प्रधानाध्यापक नियुक्ति गरिने छ ।

(ख) आधारभूत तहमा प्रधानाध्यापक हुन स्नातक उपाधि प्राप्त स्थायी शिक्षक हुनुपर्नेछ, सो नभएमा स्नातक योग्यता प्राप्त शिक्षक मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिबाट प्रधानाध्यापक नियुक्ति गरिने छ ।

(ग) प्रधानाध्यापकले नियुक्ति हुनु पूर्व ५ वर्षे विद्यालय सुधारको कार्ययोजना विद्यालय व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

- (घ) प्रधानाध्यापकको अवधि ५ वर्षको हुनेछ, निज बढिमा २ कार्यकाल मात्र सो पदमा बहाल रहन पाउनेछन् ।
- (ङ) विद्यालयको शैक्षिक तथा व्यवस्थापकिय नेतृत्व गरी विद्यालयको बृहत्तर हित गर्नु प्रधानाध्यापकको कर्तव्य हुनेछ ।
- (च) निजले पेश गरेको कार्ययोजना बमोजिम कार्य गरेको नपाईएमा गाउँ शिक्षा समितिले पदबाट हटाउन सक्नेछ, तर हटाउनु अघि स्पष्टिकरण दिने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

६३. बालबालिकालाई निष्काशन गर्न, शारीरिक वा मानसिक दुर्व्यवहार गर्न नहुने :

- (१) कुनै पनि बालबालिकालाई विद्यालयबाट निष्काशन गर्न पाईने छैन ।
- (२) विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई शारीरिक वा मानसिक यातना दिन वा दुर्व्यवहार गर्न पाईने छैन ।

६४. अनुमति नलिई शैक्षिक परामर्श सेवा, विदेशी शैक्षिक कार्यक्रम वा शिक्षण कोर्ष सञ्चालन गर्न नहुने :

- (१) कसैले पनि यस ऐन बमोजिम नगरपालिकाबाट अनुमति नलिई शैक्षिक परामर्श सेवा, त्रिज कोर्ष, कोचिङ्ग ट्युसन सेन्टर, भाषा शिक्षण कक्षा, होस्टल वा पूर्वतयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न पाउने छैन ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, त्रिजकोर्ष, कोचिङ्ग, ट्युसन भाषा शिक्षण कक्षा, होस्टल वा पूर्वतयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम सेन्टर सञ्चालन गर्न अनुमति लिने सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६५. धरौटी राख्नुपर्ने :

- (१) विद्यालय खोल्ने अनुमति लिँदा विद्यालयको सञ्चालनको सुरक्षण बापत देहाय बमोजिमको रकम धरौटीको रूपमा राख्नु पर्नेछ,

संस्थागत विद्यालय	सामुदायिक विद्यालय
(क) माध्यमिक विद्यालयको लागि -पाँच लाख रुपैया	
(ख) आधारभूत विद्यालय कक्षा ६-८ को लागि -दुई लाख पचास हजार रुपैया -	
(ग) आधारभूत विद्यालय कक्षा १-५ को लागि - एकलाख पचास हजार रुपैया -	
(घ) पूर्व प्राथमिक विद्यालयको लागि - पचास हजार रुपैया	

- (२) उपदफा (१) बमोजिम राखिएको धरौटी बापतको रकम गाउँपालिकाको धरौटी खातामा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

६६. दण्ड र सजाय :

- (१) कसैले विद्यालयको सम्पत्ती हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मुद्धा हेर्ने अधिकारीले बिगो असुल गरी बिगो बमोजिम जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- (२) कसैले देहाएका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्यगर्न सहयोग पुर्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसुरको मात्रा हेरी एकलाख रुपैयासम्म जरिवाना वा छ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।
- (क) प्रश्नपत्रको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,
- (ख) उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरवाही वा गैर जिम्मेवारपूर्ण कार्य गरेमा,

- (ग) परीक्षा केन्द्रमा सम्बन्धितपदाधिकारीको स्वीकृति बेगर प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षाकेन्द्र नियन्त्रणमा लिई अमर्यादित कार्य गरेमा,
- (घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,
- (ङ) अरुको तर्फबाट परीक्षा दिएमा,
- (च) परीक्षाको मर्यादा भङ्ग हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा,
- (छ) विद्यालय विद्यार्थी भर्ना गर्दा सर्त तोकी दान, उपहार वा कुनै रकम लिएमा,
- (ज) अनुमति नलिई कुनै शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिजकोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन गरेमा ।
- (३) दफा (१) र (२) बमोजिमको कसुरका सम्बन्धमा विद्यालयको कुनै शिक्षक वा कर्मचारी उपर मुद्धा हेर्ने अधिकारी वा अदालतमा मुद्धा दायर भएमा त्यस्तो शिक्षक वा कर्मचारी त्यसरी मुद्धा दायर भएको मितिदेखि मुद्धाको टुङ्गो नलागे सम्म निलम्बन हुनेछ । सो शिक्षक वा कर्मचारी अदालतबाट कसूरदार ठहरिएमा निजलाई यस ऐन बमोजिम विभागीय सजाय गरिनेछ ।
- (४) दफा (१) र (२) मा लेखिए देखि बाहेक कसैले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गतबनेको नियम उल्लङ्घन गरेमा तोकिएको अधिकारीले देहाय बमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ,
- (क) विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीलाई विभागीय सजाय गर्ने,
- (ख) विद्यार्थीलाई विद्यालय वा छात्रावास वा परीक्षाबाट निष्कासन गर्ने,
- (ग) कसुरको मात्रा हेरी एकहजार रुपैया देखि पच्चीस हजार रुपैयासम्म जरिवाना गर्ने,
- (घ) विद्यालयलाई गाउँपालिकाको सहायता घटाउने, रोक्ने वा बन्द गर्ने,
- (ङ) विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृती रद्द गर्ने ।
- (५) उपदफा (४)(क) बमोजिम कारवाही गर्नु पूर्व विद्यालयले विद्यार्थीको अभिभावकको सहमती लिनु पर्नेछ ।
- (२) दफा (६६) को उपदफा (२) बमोजिमको मुद्दा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को अनुसूची-१ मा समावेश भएको मानिनेछ ।

६७. पुनरावेदन :

- (१) तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानुन बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ,

६८. नियम बनाउने अधिकार :

- (१) यस ऐनको अधिनमा रही गाउँ कार्यपालिकाले देहायका विषयका अतिरिक्त आवश्यक अन्य विषयमा नियमावली, निर्देशिका, मापदण्ड र कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्नेछ :
- (क) विद्यार्थीलाई लाग्ने शुल्क र निर्धारणका आधारहरू,
- (ख) विद्यालयको छात्रवृत्ति,
- (ग) विद्यालयलाई दिइने अनुदान,
- (घ) विद्यालयको परीक्षा,
- (ङ) विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण तथा मूल्याङ्कन,
- (च) विद्यार्थी शिक्षक अनुपात तथा दरबन्दी मिलान,

- (छ) विद्यालय समायोजन,
- (ज) प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा शिक्षक सहयोग,
- (झ) माध्यमिक तहको कक्षा एघार र बाह्रमा शिक्षक व्यवस्थापन,
- (ञ) प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र व्यवस्थापन,
- (ट) विद्यालयको सह तथा अतिरिक्त कार्यकलाप र कार्यक्रम,
- (ठ) विद्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा,
- (ड) विद्यालयको नामाकरण,
- (ढ) विद्यालयको छात्रवास चलाउने,
- (ण) विद्यालयको पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक र सन्दर्भ सामग्री,
- (त) विशेष तथा समावेशी शिक्षा,
- (थ) अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षा,
- (द) दुर तथा खुला शिक्षा,
- (ध) गाउँ शिक्षा कोष,
- (न) विद्यालयको कोष,
- (प) विद्यालयको पुस्तकालय र वाचनालय,
- (फ) ट्युसन,कोचिङ,शैक्षिक परामर्श र भाषा शिक्षण जस्ता विद्यालय बाहिर हुने अध्यापन सेवा,
- (ब) शिक्षक तथा विद्यार्थीको आचारसंहिता,
- (भ) विद्यार्थी सल्लाह तथा निर्देशन सेवा,
- (म) शिक्षक तथा विद्यालय व्यवस्थापन तालिम,
- (य) प्रधानाध्यापक नियुक्तिको लागि आवश्यक योग्यता काम कर्तव्य अधिकार र सुविधा,
- (र) विद्यालयको झण्डा,चिन्ह र प्रार्थना,
- (ल) विद्यालय कर्मचारी नियुक्तिकोलागि आवश्यक योग्यता काम, कर्तव्य, अधिकार र सुविधा ।
- (व) विद्यालय खोल्न चाहिने पूर्वाधार ।
- (स) स्थानीय पाठ्यक्रम ।
- (ष) बालविकास केन्द्र ।

६९ . संक्रमणकालिन व्यवस्था :

- (१) यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनि व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदा सम्म गाउँकार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।
- (२) यो ऐन जारी भएपछी विद्यालयमा रिक्त भएको दरबन्दीमा विज्ञापनको अनुमति गाउँपालिकाले दिन सक्नेछ ।

७०. बाधा अड्काउ हटाउने अधिकार :

- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वित गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा गाउँ कार्यपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ हटाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ । त्यस्तो आदेश यसै ऐनमा परे सरह मानिनेछ ।

७१. बचाउ र लागु नहुने :

- (१) यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।
- (२) यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत उल्लेखित कुनै विषय संघिय शिक्षा ऐन वा प्रदेश शिक्षा ऐनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।

आज्ञाले

ध्रुव दयाल

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विहादी गाउँपालिका, प्रजा